

El cavall semental

(ALDC, VI, 1373. El cavall semental)

L'enunciat designa el “cavall destinat a la cria” (DIEC) i els mots que expressen aquest concepte tenen a veure amb la finalitat reproductiva.

Semental (s. XIX), amb la var. *simental* 138, 147, 157, 162, 165, amb el pas de [e] > [i] per assimilació a la [s] un xic palatal, és una el·lipsi de *cavall semental*, der. de *sement* (s. XIII) 67 (< SEMĚNTIS ‘llavor’ ← ‘època de la sembra’ ← ‘sembra’), amb el suf. de pertinença -al (< -ALE); notem *cavall sementer* 49, amb canvi de suf. (-er < -ARIU), i el malapropisme *semestral* 62; també generen noms els der. de LABOREM: *cavall de llavor* 48, 74, *cavall per llavor* 54, *llavorer* 44.

Sovint una perífrasi al·ludeix a l'acte de ‘posar-se el mascle damunt la femella’: *cavall de cobrir* 19 (*cobrir* < COOPERIRE), *cavall de córrer* 157, *cavall d'encórrer* 132, *cavall per a córrer eues* 159 (*córrer* < CŪRRĒRE), *cavall de salt* 121, deverbals de *saltar* ‘llançar-se el mascle sobre la femella’, *cavall de cria* 36, deverbals de *criar*.

El sema ‘que ha engendrat’ és present en *cavall pare* (o, simplement, *pare* 118, 161, 162; de CABALLU i PATER), *cavall pa pare* 165; *cavall padre* 24, 58, 61 (o, simplement, *padre* 177), de l'acusatiu PATREM (cf. Coromines, 1971: 186-187); *pare d'egues* 12, relacionat amb les femelles que s'han de cobrir, el der. *parero*, amb el suf. cast. i arag. -ero (< -ARIU), el compost *cappare* 143, 147 i el perifràstic *pa paretxar* ‘per a parejar, per a procrear’ 169, amb un der. de *pare*, que sembla una adaptació del cast. *padrear*.

Relacionat amb el “servei de compra i cria dels cavalls destinats a remuntar [proveir de nous cavalls] la cavalleria d'una institució, d'un exèrcit” (DIEC), es troben termes propis de la cavalleria militar de l'estat espanyol: *cavall de (la) remonta* o, simplement, *remonta* 47 (← cast. *remonta*); *cavall de (la) remunta*, catalanització de la forma cast., i a partir d'aquí *cavall de remuntar* 30, *cavall de munta* 7, 10, 12, 14, 88, 92, *cavall de muntar* 111 o *cavall per a muntar* 183, on aquest verb ha adquirit, a partir del cast., el nou significat de ‘exercir les funcions de la procreació’. En cat., al costat de *pujar*, s'ha usat *muntar*, que a voltes alterna amb *montar* (< llat. vg. *MONTARE), d'acord amb una alternança que afecta var. de mots començats amb aquest segment (*morter/murter*, *montanya/muntanya*, etc.). El ‘lloc, corral on hi ha els

cavalls destinats a cobrir les egües’ és a l'origen de *cavall de parada*, der. de *parar* ‘fer permanència en un lloc’.

La idea de ‘no sanat’ és a l'origen de: *cavall entir* (s. XIII, ross.), d'un anterior *entier* (< INTĚGRU), amb les var. *cavall entirt* 11, 14 (o, simplement, *entirt* 4), *cavall enter* (o *cavall entert* 6, 63) (per a aquesta var. i *entirt*, cf. Veny, 2013 a), resultat d'un encreuament de *entir* i *entegre* (< INTĚGRU); *san[θ]er* 132, de SĪNCĒRUS ‘natural, sense mescla; sencer, enter’ (*sancer*, s. XIII). Puntualment, s'ha recorregut a un altre èquid de funció semblant: *gorà* ‘ase reproductor’ (s. XI) 109, del gòtic *WRANS ‘cavall pare, llavorer’, amb la var. *cavall borà* 112, per l'equivalència G = B (cf. Veny, 1989 a), i *iegua* 102, per homonimització semàntica amb *iegua* (← arag. i cast. *yegua*) (veg. mapa 863).

Altres mots: *castró* 160, der. de *castrar* (< CASTRARE) amb el suf. -ó (< -ONE), que, com *crestó* ‘mascle de cabrall’, pot ser sanat o no (DCVB).

El fr. *étalon*, der. de *estal* ‘estable, quadra’, és responsable de *atalun* 4, 9, 14, *atalon* 6 i *estaló* 10; aquest, com *quilomestres* ‘quilòmetres’, *cosquilla* (< *coquilla* ‘copinya, carculla’), hauria arribat al ross. des de l'oc. on, en un àmbit de bilingüisme o diglòssia, en l'adaptació de francesismes, al model fr. *pâte/oc. pasta*, fr. *fête/oc. festa*, etc., se sumaven altres mots arrossegats per aquestes equivalències (cf. Veny, 2012 b: 102). L'alg. *astaló* 85 és un manlleu a l'it. *stallone*, potser a través del sard *stallon* i *istallone*, que feien la competència al mot genuí *armissáriu*, *ammessárdzu* (DES).

El genèric, sense determinant, a voltes també figura com a resposta: *cavall* 69, 158 (< CABALLU); *potro* 40, 117, 182, probable var. de *poltre* (< llat. vg. *PŪLLĪTRU; veg. mapa 853); *rossí* 7, d'origen incert, potser der. de *ròssa* (veg. mapa 853); *mascle* 156, 173 (< MASCŪLUS).

En la distribució areal, *cavall entir*, forma genuïna, s'ha arrecerat al ross., mentre que a la resta del domini tenen força extensió *cavall de remunta* i *cavall semental*; el bal. usa *cavall pare* que podria haver exportat a poblacions del val. mer., arran de la colonització mall. de principis del s. XVII.

Són mots normatius *cavall semental*, *semental* i *llavorer*, des del DG₁, 1932.